

NY MUSIK

i samarbete med
Borås konstmuseum

Alvin Lucier – musik med piano

Music for Piano with Amplified Sonorous Vessels (1991)

Music for Piano with Slow Sweep Pure Wave Oscillators (1992)

—paus—

Action Music (1962)

CW25 (1996)

Action Music

Music for Piano with Magnetic Strings (1995)

Action Music

Nothing Is Real (Strawberry Fields Forever) (1990)

Björn Nilsson – piano

Sture Mangs – teknisk assistans

Måndag den 13 september 2004, kl. 19.00

Museet, kulturhuset, Borås


medborgarskolan

”Jag har ofta tänkt att den onödiga komplexiteten i mycket av den nya musiken tjänar som kompensation för brist på klara idéer; man lägger till vad som förefaller vara rikedom för att dölja fattigdom. När jag börjar arbeta med ett nytt stycke tror jag ofta att behovet av material är större än vad som senare visar sig vara nödvändigt. (...) Men så snart jag förstår de grundläggande principerna bakom de fenomen som verket baseras på försvinner detta behov av komplexitet och det överflödiga kan rensas bort. Verket kan nu existera i sin renaste form.”

Så säger **Alvin Lucier** (f. 1931), tonsättaren som staplat musikaliska Columbi ägg på varandra – ni vet sådana där geniala, retfullt enkla lösningar som förefaller alldeles självklara, som exempelvis i hans väl mest kända verk, *I am sitting in a room*, i vilket en talad sekvens gradvis övergår i musik, enbart med hjälp av två bandspelare, en högtalare och – ett rum.

I am sitting in a room – det kunde stå som överskrift för hela Luciers skapande, ty själva kärnan i hans verksamhet är ett utforskande av naturliga akustiska fenomen. Och ändå, och det är ju det märkliga, så är det musik. Det är inte vetenskaplig undersökning, det är inte idékonst – det är djupt musisk och musikalisk musik. Som framgår av nedanstående programkommentarer arbetar Lucier ofta med sinusgeneratorer, så att han låter toner mötas på mikrotonsavstånd, varvid pulserande interferensfenomen, så kallade beats, uppstår. Det är dessa och liknande effekter som utgör musikens fokus. Det gäller alltså att lyssna in sig på dem, att höra ”förbi” själva sinustonen, som enbart används för sina specifika egenskapers skull, och som i sig bara är ett slags katalysator för rummets egenskaper.

En enklare, mera prestigelös musik än Luciers är svår att föreställa sig. Det är hans sätt att närma sig naturen, det öppna, nyfikna barnasinnets undersökning av hur saker fungerar, hur de låter, som utgör fascinationen också för lyssnaren: ”Jag försöker väl hjälpa människor att hålla snäckor till öronen för att på nytt lyssna till havets brus.”

Music for Piano with Amplified Sonorous Vessels (1991)

”Fyra små kärl (exempelvis vinglas, havssnäcka, lerkruka och bambuskål) placeras i en flygel utan att vidröra strängarna. I varje kärl sticks en mikrofon ned. När enskilda toner, intervall eller ackord spelas på pianot, klingar kärlets resonanstoner, vilka fångas upp av mikrofonerna och förstärks. Avvikelser i tonhöjd mellan pianots toner och kärlets resonanstoner, vilka bestäms av deras dimensioner, skapar interferensmönster som pulserar med olika hastighet och skiftande rytm.”

”När två toner ligger mycket nära varandra uppstår s.k. beats, hörbara interferenspulser. Hastigheten med vilken ljudet pulserar beror på avståndet emellan tonerna: ju större avstånd desto snabbare puls. Vid fullständigt unisono förekommer inga beats. Under vissa omständigheter kan man höra hur pulserandet rör sig genom rummet.

I *Music for Piano with Slow Sweep Pure Wave Oscillators* (1992) utforskas hur ljudet från ett akustiskt piano påverkar och samverkar med elektroniskt genererade sinustoner. Under framförandet glider två sinustoner långsamt upp och ned genom fyra oktaver. Därtill spelar pianisten enskilda toner som möter de glidande sinustonerna. Om en pianoton slås an innan sinustonen blir unison med den, sjunker pulserandets hastighet. Om den slås an efter att sinustonen glidit förbi, ökar hastigheten. Om pianot klingar när sinustonen når dess tonhöjd, avstannar pulserandet tillfälligt.

Pianisten har att spela specificerade toner med föreslagna tidsangivelser. Han kan emellertid spela med ett slags rubato, lite före eller efter angiven tid, och därigenom förändra de pulserande mönstren. I akustiskt gynnsamma lokaler kan lyssnaren även uppfatta fenomenets rumsliga egenskaper.”

Action Music (1962) (Book I, page P)

Innan Lucier blev den tonsättare vi känner idag, var han en tämligen traditionell, amerikansk, akademisk komponist (sådana gick det – och går förmodligen fortfarande – 13 på dussinet; deras musik är nästan undantagslöst försumbar). Under en några år lång övergångsperiod, fram till det första ”Lucier-verket” – *Music for Solo Performer* ”för enormt förstärkta hjärnvågor och slagverk” (1965) – närmade han sig en modernism med teatrala inslag, sannolikt med Cage som ledmärke. Det äldsta av dessa verk är *Action Music* för piano, bestående av 26 sidor att spelas i valfritt antal och valfri ordning. Här framförs en enda sida – typiskt nog den händelsefattigaste: en klang.

CW25 (1996) for Piano With Pure Wave Oscillator

Den kryptiska titeln får sin förklaring av styckets tillägnan: ”dedicated to Christian Wolff: Composer and Classicist, Symposium and Music Festival, January 8–10, 1996, Dartmouth College”. När Christian Wolff under ett kvartssekel hade varit verksam vid Dartmouth som professor i klassisk grekiska, antik litteratur och komposition, firades det med ett symposium och en festival. För detta tillfälle skrev Lucier sitt lilla pianostycke, som han också hade för avsikt att själv framföra. En kraftig snöstorm tvingade honom dock att inställa sin resa, varför det är osäkert om verket tidigare spelats offentligt. Av titeln förstår vi att det rör sig om något slags släkting till *Music*

for Piano with Slow Sweep Pure Wave Oscillators, dock utan ”slow sweep”, och uppenbarligen med en enda tongenerator. Alltså hör vi en subtilare men också entonigare musik – ettstrukna C anslaget 25 gånger mot bakgrund av en liggande, något förstämd sinuston.

Om *Music for Piano with Magnetic Strings* (1995) skriver tonsättaren: ”För flera år sedan stötte jag på en musikkritiker som sade att han inte tyckte om musik som framfördes med hjälp av ”wires” (vajar/strängar). Han syftade på min *Music on a Long Thin Wire*, vilken just hade presenterats som en klanginstallation... Jag svarade att då måste han väl inte tycka om piano, det innehåller ju över 250 stycken.

När pianisten Lois Svard bad mig att skriva ett stycke, gick mina tankar tillbaka till det samtalet och jag föreställde mig ett verk i vilket pianosträngarna skulle spela av sig själva. I *Music on a Long Thin Wire* står en stor hästskomagnet grensle över en sträng i vars ena ände en sinuston skickas in. Magneten och sinustonen samverkar till att strängen börjar vibrera och klinga. Till ett pianostycke skulle jag behöva flera små magneter för att kunna aktivera mer än en sträng i taget. Jag köpte flera stycken EBows, små elektromagneter som mest används till elgitarrer. Jag prövade mig fram och placerade dem på pianots strängar. Det visade sig att om jag väntade tillräckligt länge började vissa strängar att sjunga.

Jag skrev en text till Lois, vilken beskriver hur man går till väga, och föreslog att hon fritt kunde placera och flytta om fem EBows på pianosträngarna, för att därigenom skapa strängar av ljud av varierande täthet och textur. Mycket av pianistens uppmärksamhet inriktas på att lyssna efter övertoner, interferenspulser (s.k. beatings), rytmer som tillfälligtvis uppstår när en eller fler magneter vibrerar mot närliggande strängar liksom andra akustiska fenomen.”

I pianisten Aki Takahashis Beatles-projekt deltog en mängd namnkunniga tonsättare med pianoverk baserade på Beatles-sånger, bland dem Christian Wolff och John Cage. När Alvin Lucier frågade Takahashi varför hon föreslog honom *Strawberry Fields Forever* som utgångspunkt, fick han svaret: ”Därför att textraden ’Nothing is real’ påminner mig om din musik”.

Nothing Is Real från 1990 griper tillbaka på en idé från klanginstallationen *Chambers* (som visades på Borås konstmuseum samma år), nämligen att presentera stora klanger i mycket små rum – såsom en järnvägsstation i en fingerborg, eller, som här, en konstmuseifygel i en tekanna.